

JAUME SERRA I HUNTER: EL PENSAMENT I LA VIDA*

Jordi R. SALES I CODERCH

INTRODUCCIÓ

Exposaré molt breument les dades biogràfiques, les obres de Jaume Serra Hunter a què he tingut accés i una bibliografia, ben poca, sobre la seva personalitat. En una primera part estudiaré el programa de Serra Hunter, tal com es formula a «Idealitat, Metafísica, Espiritualisme», i d'altres escrits posteriors que el complementen. En una segona part parlaré del seu darrer llibre *El pensament i la vida*, que dona el títol d'aquesta conferència, especialment del que diu sobre l'home i sobre el coneixement; una tercera part serà dedicada als deïebles de Serra Hunter.

J. Serra Hunter forma part i és un element central dels estudis filosòfics a la Universitat de Barcelona durant el segle xx. Pertany a aquesta Escola de Barcelona, de la qual Joan Fuster ha dit que Josep Ferrater Mora i Eduard Nicol n'han parlat moguts per «pietat filial». De tots els seus membres ell és possiblement qui té una obra més extensa sobre temes filosòfics escrita en català. En el meu cas es tracta d'una «pietat de nét». Amb tot, m'afanyaré a dir que no he volgut sobrevalorar gens ni mica l'aportació de Jaume Serra Hunter a la filosofia. La seva contribució és ben modesta. Unes paraules de Francesc de P. Mirabent ens donaran el to del que vull que siguin les meves paraules d'avui. Mirabent, parlant de Vives i dels platònics de Cambridge, diu: «Avui no he volgut altra cosa que plantejar un punt de relació històrica que crec fecund per a la meditació filosòfica. A la filosofia hi ha cims, però també valls fèrtils i relaxants. Són, potser, els que anomeno parents pobres de la filosofia, com per exemple els platonistes de Cambridge, els escocesos, Maine de Biran, els nostres filòsofs catalans del segle XIX (...) Jo en sóc amic, els estimo» (MIRABENT, *Estudios Estéticos y otros ensayos*, vol. II, p. 217).

DADES BIOGRÀFIQUES

Les reduiré al mínim, primerament per tal de recollir un suggeriment que ens feia el doctor Sarro en la sessió dedicada pel doctor Sanvisens a Llo-

rens i Barba, i segonament perquè el meu interès per Serra Hunter no és pròpiament un interès historiogràfic, sinó filosòfic. Esperem que la tesi de llicenciatura de Marta Vidal ens doni un bon estudi sobre la figura de Jaume Serra Hunter.

Jaume Serra Hunter neix a Manresa el 7 de gener del 1878, estudia als jesuïtes de Barcelona i fa les llicenciatures de Dret i Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona. En els seus estudis filosòfics a Barcelona segueix dos cursos de Metafísica professats per Josep Daurella i Rull, comerciant de bacallà i mestre del doctor Font i Puig¹. L'any 1902 fa el doctorat a Madrid amb una tesi sobre la doctrina del judici, amb el títol exacte de *La teoría psicológica del juicio*. Guanya unes oposicions a l'Institut d'Almeria i després a la càtedra de Lògica Fonamental de la Universitat de Santiago. L'any 1913, un any després de la creació de la secció de Filosofia a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona, obté la càtedra d'Història de la Filosofia. Pertany a la Societat Catalana de Filosofia, fundada l'any 1922, i a la Reial Acadèmia de Bones Lletres, on fa el seu discurs d'entrada l'any 1925. El març del 1931 es nomena degà de la Facultat de Filosofia i Lletres, i al mes següent rector de la Universitat de Barcelona. La Generalitat el nomena president del Consell de Cultura. Des del 1932 milita a Esquerra Republicana de Catalunya, per la qual és elegit diputat al Parlament de Catalunya, de què en fou vicepresident. Al final de la guerra civil s'exilia a Mèxic i mor a Cuernavaca el 7 de desembre del 1943.

L'OBRA DE JAUME SERRA HUNTER

(1902) *La teoría psicológica del juicio*, tesi doctoral. Madrid.

(1922) «Idealitat, Metafísica, Espiritualisme» = IME. Publicada per primera vegada a l'*Anuari de la Societat Catalana de Filosofia* (1923) i reeditada a *Sentit i Valor de la Nova Filosofia*. Barcelona 1934 (F) = SVNF.

(1925) *Les tendències filosòfiques a Catalunya durant el segle XIX* = (Les tendències...) (BC).

(1926) *Apologia de l'ideal*, conferència inaugural

* Conferència pronunciada a l'Ateneu Barcelonès l'onze de febrer del 1982, dintre del cicle *Filòsofs catalans dels segles XIX i XX*, organitzat per la Societat Catalana de Filosofia, filial de l'Institut d'Estudis Catalans.

¹ Josep Daurella i Rull (1864-1927), de tendència neoclàssica, fou senador l'any 1923 i vice-rector de la Universitat l'any 1924. Autor d'*Instituciones de metafísica* (1891) i d'*Apuntes de lógica fundamental* (1904), i d'un estudi sobre la filosofia de Dante Alighieri.

del Curs 1925-1926 a l'Ateneu de Girona. Tipografia d'«El Autonomista», Girona 1926 = AI (F).

(1927) «El mètode objectiu de Turró», *Monografies Mèdiques*, núm. 12 (1927), pp. 9-16, reeditat a *Figures i perspectives de la història del pensament*, Barcelona 1935, amb el títol «Característiques fonamentals de la filosofia d'en Turró», pp. 77 i ss. = FPHP.

(1927) «La vocació filosòfica d'en Crexells», *La Nova Revista* 1927.

(1928) «Tradició i progrés en la filosofia contemporània» = TP. *Conferències Filosòfiques de l'Ateneu Barcelonès* (1928), reeditat a SVNF.

(1929) —1— *La filosofia i els seus problemes*, conferència feta al Conferència Club, editada a SVNF.

(1929) —2— *Sòcrates i la Metafísica*, publicat a *Miscel·lània Crexells*, Barcelona 1929, pp. 223-229, reeditat a FPHP.

(1929) —3— «El canceller Bacon i la metodologia científica», publicat a la revista *Ciència* (febrer del 1929), pp. 525-535, reeditat a FPHP.

(1929) —4— «Llorenç i Sanz del Río», extracte de la memòria presentada al Congrés de Barcelona (1929) de l'Asociación Española para el Progreso de las Ciencias. Editat a FPHP.

(1930) *Filosofia i Cultura, suggestions i estudis*, primera sèrie, Llibreria Catalònia, Barcelona 1930 (= FC, I) (F). (Conté: «El problema de la cultura». «El saber i la vida, les tres ideologies morals». «Religió, ciència, filosofia». «Concepte i valor de la història». «Sentit universal i humà de la filosofia». «El pensament pur i la vida emocional». «Axiologia o filosofia dels valors». «Idea d'un sistema filosòfic».)

(1931) *Sòcrates*, Gràfiques Darius Rahola (Col. «Els clàssics de la Filosofia»), Girona 1931, (F).

(1932) *Filosofia i Cultura, suggestions i estudis*, segona sèrie, Llibreria Catalònia, Barcelona 1932 (= FC, II) (F). (Conté: «Sentit moral de la cultura». «Característiques filosòfiques dels temps moderns». «La concepció utilitària de la vida». «Els problemes filosòfics de la ciència». «Metodologia sistemàtica de la història». «Concepte de la sociologia». «Subjectivitat i subjectivisme». «Teleologia o doctrina de la finalitat». «El problema psicològic».)

(1933) *Spinoza*, Gràfiques Darius Rahola (Col. «Els clàssics de la Filosofia»), Girona 1933, (F).

(1934) *Sentit i Valor de la Nova Filosofia*, Barcelona 1934. (Conté: IME (1922), TP (1928), i La filosofia i els seus problemes (1929) = SVNF.)

(1935) *Figures i perspectives de la història del pensament*. (Conté: 1927-1 i 1929-2, 1929-3, 1929-4 = FPHP.)

(1945) *El pensament i la vida, estímuls per a filosofar*, pròleg de Josep Carner. Dibuix-retrat d'A. Artís-Gener. Club del llibre català, Mèxic, D.F. 1945. Edició a cura de Pere Matalonga. Edicions del Club del llibre català, vol. 2.

ESCRITS SOBRE JAUME SERRA HUNTER O QUE HI CONTENEN ALGUNA REFERÈNCIA

XIRAU, J.: *Descartes y el idealismo subjetivista moderno*, Barcelona 1927.

XIRAU, J.: *El sentido de la verdad*, Col·lecció «Sòcrates», IV, Editorial Cervantes, Barcelona 1927.

MIRABENT, F.: *Lescola escocesa i la seva influència en els filòsofs catalans del segle XIX*, Ateneu Barcelonès, Barcelona 1930.

XIRAU, J.: «El sentit de la veritat», *Publicacions de la Revista*, Barcelona 1929. És una traducció de 1927-2.

CARRERAS ARTAU, T.: *Introducció a la història del pensament filosòfic a Catalunya i cinc assaigs sobre l'actitud filosòfica*, Llibreria Catalònia, Barcelona 1931.

MIRABENT, F.: *Necrològica de Jaume Serra Hunter*, inèdit lliurat a l'Institut d'Estudis Catalans. Publicat l'any 1958.

CARNER, J.: Pròleg a *El pensament i la vida*, Mèxic 1945.

NICOL, E.: «La escuela de Barcelona», *El problema de la filosofía hispánica*, Tecnos, Madrid 1961.

BERRIO, J.: *El pensament filosòfic català*, Barcelona 1966.

FERRATER MORA, J.: *Diccionario de Filosofía*, «Serra Hunter».

SEMPERE, J.: *Las influencias extranjeras sobre el pensamiento filosófico en Cataluña (1912-1936)*, tesi de llicenciatura, Universitat de Barcelona 1965.

- MARAGALL, J.: *El pensament filosòfic. Segles 1978 XVIII i XIX*, Dopesa, Barcelona 1978.
- SÁNCHEZ, P.: *Aproximación a la filosofía de Joaquim Xirau*, tesi de llicenciatura, Universitat de Barcelona.
- BILBENY, N.: *Joan Crexells en la filosofia del 1979 Nou-Cents*, Dopesa, Barcelona 1979.
- COLOMER, E.: «Serra Hunter», *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 13.
- SIGUÁN, M.: «La tradició filosòfica de la Universitat de Barcelona», *L'aportació de la Universitat catalana a la ciència i a la cultura*, L'Avenç Estudis, L'Avenç, Barcelona 1981.

1) EL PROGRAMA D'ORIENTACIÓ: IDEALITAT, METAFÍSICA, ESPIRITUALISME

Resulta difícil de saber la trajectòria de Jaume Serra Hunter fins al 1913, quan als trenta-cinc anys ocupa la càtedra de la nova secció de Filosofia. D'alguna manera se'ns escapen els anys de formació, com passa sovint. Sabem pel doble testimoni de Josep CARNER (1945) i Francesc MIRABENT (1944) que de jove feia versos. Sembla ser, també, que l'ensenyament d'en Daurella no el marcà gens. Sigui com sigui, els seus cursos ben aviat van aconseguir un alt nivell i conservaren l'interès².

Sabem que juntament amb Tomàs Carreras i Cosme Parpal treballa en la publicació de les *Lecciones de Filosofía* de Xavier Llorens i Barba l'any del centenari del naixement (1920). (T. CARRERAS, 1931, p. 244.)

L'IME (1922), el seu primer escrit que podem usar, és ja «un programa d'orientació per a les noves promocions universitàries» (SVNF, 1934, Pròleg³). En la seva obra pòstuma encara s'hi

² XIRAU, 1927-1, cita el curs 1913-1914 i el de 1914-1915, i MIRABENT, 1927, els de 1920-1921 i 1922-1923, respectivament, pp. 110 i 20.

³ «El contingut d'aquesta monografia fou presentat com un programa d'orientació per a les noves promocions universitàries. Conté l'esquema general dels meus cursos a la Facultat de Filosofia i Lletres durant deu anys i havia servit de síntesi, al mateix temps, de les orientacions doctrinals de les meves ensenyances durant aquell període, per bé que més que l'exposició d'un sistema era l'exponent invariable de la meua tendència filosòfica» (Del pròleg a *Sentit i Valor de la Nova Filosofia*.)

refereix⁴. Així doncs, el pensament d'en Serra Hunter el trobem format de cop i formulat com un programa.

L'any 1925 defineix el seu pensament com «un espiritualisme més idealista» i el situa en continuïtat amb «el semi-espiritualisme (anterior) per influència dels escocesos»⁵.

Aquest espiritualisme més idealista és la filosofia de Serra Hunter. Però em sembla inexacte parlar com fan Joaquim SEMPÈRE (1966) i Pilar SÁNCHEZ (1975) de Serra Hunter com a exponent d'una «tradició espiritualista». «Espiritualisme» és una paraula que hom pot entendre en un sentit molt ampli; però en el nostre cas és una adaptació a Catalunya de la filosofia acadèmica francesa de finals de segle: el realisme o positivisme espiritualista de Ravaisson, Lachelier i, per damunt de tots, Boutroux. Aquesta adaptació va permetre una orientació de treball acadèmic que fou *fecunda*. No trobarem gaire més a Serra Hunter, però això permeté una mica més de vint anys de *continuïtat*, que és un lapse de temps notable a les nostres latituds.

Per tal de comprendre aquesta filosofia i l'adaptació que en va fer Serra Hunter com a programa d'orientació i treball, ens fixarem en l'escrit de 1922 i en d'altres escrits complementaris: 1928, TP; 1929-1; FC, I (1930): *Idea d'un sistema filosòfic*. Ho farem glossant els termes del programa de 1922: Idealitat, Metafísica, Espiritualisme. A Idealitat hi juxtaposarem el tema de Filosofia i Cultura.

Idealitat, Filosofia i Cultura

La filosofia entesa com a metafísica espiritualista es desplega en una moral de la idealitat o espiritualitat de l'home. L'aspecte de recerca teòrica com a «investigació científica» és una funció dels

⁴ «En el nostre estudi *Idealitat, Metafísica, Espiritualisme*, resumim les conclusions de la posició actual —al nostre entendre actual— de la filosofia de l'esdevenidor. Elevant-nos per damunt de les diferències d'escola i de sistema creïem poder constatar que la nova filosofia, en el seu aspecte de teoria de la cultura, podia caracteritzar-se com una doctrina de la idealitat; en el sentit estricte era metafísica, i en l'orientació dogmàtica com un espiritualisme» (*El pensament i la vida*, pp. 94-95).

⁵ «La trajectòria d'aquesta restauració fou anàloga en tots els països llatins: primer del sensualisme al semi-espiritualisme per la influència dels escocesos; després del semi-espiritualisme a les formes pures d'un espiritualisme més idealista» (*Les tendències...*).

estudis filosòfics; l'altra és ser «un factor unificador de la cultura». La filosofia «no ha de donar sols una concepció del món, sinó una solució pràctica als problemes de la vida» (IME, 68). El criteri d'aquesta aplicació pràctica dels estudis filosòfics al món cultural és la *idealitat*, «l'adaptació harmònica de totes les facultats als interessos superiors de l'home a la cultura espiritual; allà on manquen els ideals, els esforços per a la millora social revesteixen el caràcter de la lluita primitiva: concepció egocèntrica, utopia utilitarista» (IME, 68).

La filosofia de l'Ideal és exposada a la conferència inaugural del curs de l'Ateneu de Girona (1925-1926): *L'Apologia de l'Ideal*. Al meu entendre les millors planes de Serra Hunter. L'Ideal «és una representació intencional de la plenitud de perfecció en un ordre determinat de la realitat. L'Ideal és com una unitat simbòlica del pensament i de l'acció» (AI, 7). L'Ideal actua sobre nosaltres en tres moments: contemplació de l'Ideal i atracció; un segon moment d'inquietud i treball, i, finalment, l'Ideal s'incorpora al nostre jo, esdevé una força interior que ens serveix de «guia en les coses de la vida» (AI, II)⁶.

L'Ideal actua en les etapes de la vida de l'home i de la humanitat; l'Ideal actua en la creació de l'obra artística i en el progrés de la recerca científica. L'orientació idealista com a sistematització de l'amor a l'Ideal «és inseparable del concepte històric de la filosofia; no és tampoc difícil de descobrir-lo en tot moment de renovació filosòfica; té enfront seu, no sols el materialisme i el realisme vulgar, sinó també el monisme i el panteisme» (AI, 17).

Aquesta doctrina és una «meditació platònica», com comenta J. XIRAU (1927, pp. 90-91); suposa un realisme com a nova orientació que permet la superació del *subjectivisme modern*⁷.

L'espiritualisme de l'Ideal es desplega en una Filosofia de la Cultura. En aplegar en dos volums titulats *Filosofia i Cultura* dues sèries de «conferències, lliçons o col·loquis», exposa Serra Hun-

ter: «Fa temps que el seu autor somnia que el veritable camí de la nostra alliberació social i política és la cultura. Creu també que aquesta cultura ha d'ésser orientada per un alt sentit filosòfic» (FC, I, 7). Alt sentit filosòfic que és sobretot un alt sentit moral, perquè existeix una conquesta més heroica que la conquesta que l'home fa de la naturalesa, és la lluita contra «l'enemic que tots portem a dintre: és la nostra naturalesa feta de fang i de llum, de matèria i d'esperit» (FC, II, 20-21).

Per damunt de la pura intel·ligència existeix el pla conjunt de la intel·ligència i la vida (FC, II, 22). Existeixen unes actituds que s'oposen a l'ascens vers l'Ideal, a aquesta lluita per la Cultura: l'actitud oportunista (23-24), el fatalisme (24-25) i la utopia (26-28); contra tots aquests perills, la cultura és un imperatiu, un deure.

Cap promoció cultural no és possible quan al sentit ètic se li oposa la concepció materialista de la vida. Però el materialisme ja està judicat: «La filosofia ha dit respecte d'això la seva última paraula: el materialisme ha passat a la Història, la nova era serà una era de l'esperit» (FC, II, 29). Abans de considerar anacrònic el diagnòstic de la filosofia de Serra Hunter, cal pensar des de quina novetat se'l considera, perquè Serra Hunter era ben conscient d'un cert anacronisme de la seva proposta, però afirmava que existeixen novetats que neixen velles, amb la vellesa dels «que es paguen de les paraules i viuen a l'entorn de la logomàquia» (AI, 12); amb la vellesa dels «Esclaus de l'hora, inflats d'una vanitat sense fites, indiferents a les grans alegries i als grans dolors» (FC, II, 23).

La proposta de Serra Hunter d'un idealisme històric va lligada a la seva visió de la història occidental (FC, I, 16-19) i al seu concepte de «màxima crisi de la humanitat» (FC, I, 22).

Serra Hunter distingeix cinc tipus de cultures: l'oriental, la grega, el cristianisme, el Renaixement i l'Edat Moderna. La cultura oriental «és la més propera a la Naturalesa, com si diguéssim la cultura que és més cultura» (FC, I, 17). La cultura clàssica «està penetrada d'humanitat i bon sentit»; el cristianisme «és la moral de la caritat i de l'amor». «Bé és veritat —afegeix— que aquesta moral no és gairebé mai practicada, però això no va contra la moral del cristianisme, perquè els seus grans ideals encara no han estat incorporats íntegrament a la vida de la humanitat.» «El Renaixement sembla haver treballat per la llibertat de l'home.» «La Revolució francesa treballà per l'ani-

⁶ «(...) és ja una cosa habitual que no inquieta ni tortura... la seva flexibilitat ens fa més agradable la seva autoritat i sentim com una mena de respecte per aquesta força que interiorment ens serveix de guia en el vaivé de les coses de la vida» (AI, II).

⁷ Tot l'apartat d'*El sentit de la veritat* (1927): *Noves orientacions: Realisme*, que tanca el tercer capítol o secció, mostra la continuïtat entre el programa de Serra i l'orientació de Xirau.

vellació dels homes.» «Quan aquests nobles ideals de llibertat i d'igualtat hagin pres la seva forma definitiva, caldrà, encara, reforçar el sentit de la fraternitat humana. La humanitat actual està frisoosa per aconseguir-ho.» L'esquema és ben simple —cal recordar el caràcter dels escrits que formen *Filosofia i Cultura*.

L'humanisme clàssic-l'amor cristià-llibertat renaixentista-igualtat de la revolució francesa-reforçament de la fraternitat. Sobre aquest tema l'idealisme històric de Serra Hunter descriu amb l'ajut d'un text d'Eucken la insuficiència de la concepció únicament progressiva de la civilització: «una civilització que no fa més que empènyer sempre impetuósment cap endavant, que no dona mai una possessió superior del temps, acabarà essent per a l'home absurda i intolerable» (1904). En aquest context Serra Hunter parla de la «màxima crisi de la humanitat» (FC, I, 22), que és la lluita entre la cultura de potenciació econòmica i una cultura de potenciació moral i social: «És la màxima crisi perquè ve preparada de molts segles. Ha estat en el fons la mateixa lluita de tots els temps: d'un costat el domini i la força, de l'altre la raó i el dret. És la mateixa lluita entre Orient i Occident, entre el paganisme i el cristianisme, entre l'autoritat i la ciència, entre el despotisme i la llibertat» (FC, I, 22).

La unitat de la Filosofia. La Metafísica

Serra Hunter caracteritzà el segle XIX com «aferrat al relativisme» i «perseguit per tots costats per l'Absolut» (FC, II, 51). El kantisme perllongat en subjectivisme absolut i el positivisme perllongat en agnosticisme conflueixen en el pragmatisme que renova el relativisme protagòric (IME, 22)⁸. Per a la «meditació platònica» d'en Serra Hunter això és una situació de crisi. La causa d'aquesta crisi filosòfica cal cercar-la en la desintegració de la cultura espiritualista i en la polèmica entre ciència,

filosofia i religió, en què es debat tot el segle XIX. L'objecte de la filosofia és incorporar l'esperit de la Modernitat (humanisme renaixentista, naturalisme anglès, matemàtic cartesià) a la tesi de l'espiritualisme⁹. Aquesta tasca exigeix resoldre el conflicte entre ciència i filosofia¹⁰.

El cientisme és un factor de la crisi filosòfica. L'altre factor que contribueix a la crisi és la desintegració del sistema filosòfic. Sobretot per obra de l'intent de científicació naturalista de tota la temàtica filosòfica a partir de la constitució de la Psicologia com a ciència natural; així es trenca la unitat de la Filosofia i la resta queda considerada com a científica i subjectiva.

La psicologia experimental, la psicologia fisiològica i la psicologia genètica són moments de desproblematització de la filosofia (IME, 31 ss.). Enfront d'aquest procés s'afirma *un retorn a la unitat* (IME, 35 ss.). No és cap solució a la crisi filosòfica una filosofia exclusivament epistemològica (IME, 36), ni tampoc una filosofia centrada exclusivament en l'Axiologia, o en una ontologia antropològica o en l'historicisme (IME, 36: *El pensament i la vida*, 68 i 85).

La possibilitat de la metafísica es fonamenta en dues sèries de consideracions, des de l'explicació última dels secrets de la naturalesa i com a recerca del sentit a la vida superior de *l'esperit* (IME, 39-40). «Suposant que fos legítima la desintegració que alguns contemporanis han fet de l'antiga Enciclopèdia Filosòfica, quedarien encara per explorar dos dominis del saber humà: el problema de l'essencialitat i dels principis i el problema de la vida superior de l'esperit.» (IME, 40). (Cf. «Idea d'un sistema filosòfic», FC, I, 177 ss. Allí la Metafísica s'hi presenta com «una mena de Lògica real» [p. 185]).

Algunes orientacions filosòfiques li semblen, a Serra, insuficients per construir una tal metafísica. Així, el naturalisme de l'escola anglesa i el matemàtic de l'escola cartesiana són «dues defor-

⁸ «Els temps actuals es troben encara en la confluència de les dues orientacions que marquen els sistemes del segle XIX: el kantisme continuat fins el subjectivisme absolut i positivisme que ha determinat un corrent general agnòstic sobre la concepció del món i de la vida; i d'una gràfica podríem afegir que el pragmatisme que reuneix característiques d'ambdós sistemes, ha dit l'última paraula repetint l'aforisme protagòric: "l'home és la mesura de totes les coses"» (IME, 22, cf. FC, II, *Característiques filosòfiques dels temps moderns*, pp. 33-55).

⁹ «En aquest sentit la Metafísica ha anat realitzant la incorporació dels resultats de les ciències naturals i històriques a la tesi de l'espiritualisme, i és encara aquesta una tasca que està lluny de considerar-se com a definitivament realitzada» (IME, 25-26).

¹⁰ «La immanència de la raó en el coneixement sensible estatueix ja com a corol·lari que en els mateixos inicis de la investigació científica l'interès filosòfic acompanya l'acció escrutadora del savi; la idea, deia C. Bernard, és el *primum movens* del raonament científic» (IME, 29). (Cf. FC, II, *Els problemes filosòfics de la ciència*, pp. 84-III.)

macions de la metafísica» (IME, 45); la metafísica de l'idealisme constructiu té «tots els defectes del matematisme i pocs dels seus avantatges» (*loc. cit.*); la metafísica purament «organitzadora» resulta una metafísica a precario (IME, 46); la metafísica per raons morals és «infecunda com a sistema». «El cas de Nietzsche —escriu— enfront de l'Ètica, de l'ètica dels valors absoluts, té la màxima eloqüència per a eximir-nos de noves argumentacions» (IME, 49). La insuficiència de totes aquestes posicions fa que el domini de la metafísica calgui cercar-lo en els problemes «d'essencialitat i de causalitat» (IME, 51). Jaume Serra Hunter sap molt bé que la possibilitat d'un coneixement metafísic ha estat molt controvertida històricament; recorda en la seva última obra que s'ha parlat d'«il·lusió, somni, poesia, parèntesi, enigma, misteri i evasió metafísiques». Per a ell, el problema de la metafísica és el problema de la realitat. La temàtica metafísica es desperta per l'experiència viscuda (IME, 48), i més concretament per l'experiència de l'error, de la fal·libilitat i de la limitació, moments en els quals l'home «s'adona de la dualitat entre l'aparença (*sic*) i l'ésser de les coses» (p. 51).

La descripció de la consciència com a tasca és un domini propedèutic que a la vegada dóna el fonament del nou sistema com a fenomenologia de la consciència (IME, 61). El mètode reflexiu, la introspecció, enllaçats amb una lògica formal estricta, preparen una teoria del coneixement com a idealisme gnoseològic que enllaça amb una ontologia, com a lògica de la realitat, realisme metafísic, obert a un idealisme moral. Mitjançant aquesta seqüència, el moment metafísic estricte determina la centralitat i la integritat dels problemes filosòfics. La psicologia descriptiva i una lògica formal en sentit «kantianà o hamiltonianà» (FC, I, 191) són els problemes previs a un problema inicial: el problema del coneixement; un problema central: el metafísic com a problema de la realitat; i un problema final: l'ètic, el problema de l'acció (MIRABENT, 1944, II, 203).

La metafísica com a problema de la realitat s'integra, doncs, en la totalitat d'una sistemàtica filosòfica. Aquesta metafísica de Serra Hunter no queda gaire desplegada en detall en els seus escrits. Són mostres de motius plenament metafísics en els seus treballs els escrits *Teleologia* o doctrina de la finalitat (FC, II, 1932, 185-205) i fragments de 1945 a *El pensament i la vida: La unitat en l'ésser finit* (p. 67), *Determinació polar dels conceptes*

(p. 71), *La teoria del fonament* (pp. 74-75), *Els dos aspectes dinàmic i estàtic de l'ésser* (pp. 75-76), *Ésser i relació* (pp. 76-77). En canvi, la idea de sistema filosòfic, de la unitat del sistema filosòfic defensada enfront de tendències desintegradores, té moltes exposicions. Podem llegir així els tres escrits que formen *Sentit i Valor de la Nova Filosofia*, i sobretot la *Idea d'un sistema filosòfic* (FC, I, 1930, 177-193), que és l'escrit en el qual es basa l'article que li dedica Ferrater Mora en el seu *Diccionari de Filosofia*. Aquest doble fet: poc desplegament de la temàtica metafísica estricta i abundància d'exposicions sistemàtiques, comporta que la metafísica com a lògica de la realitat que Serra Hunter defensa quedi interiorment més ben qualificada mitjançant l'adjectivació dels restants títols del seu escrit programàtic: metafísica espiritualista de l'ideal. L'escrit de 1930 que citàvem diu: «La Metafísica espiritualista, que es desprèn d'un idealisme gnoseològic, fa possible una Moral en la qual la idealitat és interpretada com a espiritualitat» (FC, I, 1930, 193).

Sentit precís de l'espiritualisme de Serra Hunter

Les paraules amb arrels de significació molt general i acabades en —isme, com és el cas d'«espiritualisme», són ben sovint de molt difícil maneig si cerquem alguna precisió i ens fan molt males passades. Pilar SÁNCHEZ RODRÍGUEZ (1975) qualifica, seguint Joaquim SEMPÈRE (1966), Jaume Serra Hunter d'exponent de la tradició espiritualista catalana. Segons la nostra manera de veure, l'ús aquí de la paraula «tradició» planteja malament les coses. Mirarem de fer algunes precisions:

1. El programa de la metafísica espiritualista de l'ideal com a posició filosòfica de Serra Hunter afirma, com hem vist, l'ideal d'unitat dels problemes filosòfics i la importància de la psicologia descriptiva com a fenomenologia de la consciència en tant que etapa primera dels estudis filosòfics. En aquest doble punt Serra Hunter segueix la tradició barcelonina de Ramon Martí d'Eixalà i Xavier Llorens i Barba. Però ja hem vist, també, que aquesta postura és qualificada per Serra de «semi-espiritualista» (1925).

2. Sobre aquesta filosofia rebuda, que juntament amb tots els seus companys de facultat contribueix a posar en circulació des de l'oblit com a filosofia acadèmica enfront d'intents de l'Ors de fer-ne una

filosofia pròpera a la hegeliana i aproximar-la al lul·lisme com a filosofia nacional catalana. En aquesta comesa Ors i Pujols tenen enfront la Universitat i R. Turró, aquest darrer sobretot en defensa de Balmaes. Doncs bé, sobre aquesta filosofia, que si es vol perllonga, Serra Hunter fa essencialment tres coses distintes, que no rep de cap tradició anterior, i que, *totes tres*, no fan els seus companys d'Universitat ni els seus deixebles. Aquestes tres coses són: a) el que anomena «meditació platònica», seguint una expressió de J. Xirau; b) l'adaptació de l'espiritualisme francès a la filosofia acadèmica barcelonina; c) la possibilitat de l'estudi i la crítica interna de la filosofia de la modernitat. Les dues primeres respecte a l'«espiritualisme».

3. L'espiritualisme de Jaume Serra Hunter és fonamentalment «l'espiritualisme filosòfic de Plató» (IME, 59), que és un idealisme gnoseològic compatible amb un realisme metafísic i apte per superar des de dintre l'idealisme subjectivista de la modernitat. Això és la «meditació platònica» a la qual es refereix XIRAU (1927 i 1929). Des d'aquest punt de vista ben fonamentat, tot Serra Hunter se'ns dona a la conferència de 1926: *L'Apologia de l'Ideal*. És una postura gnoseològica i ètica oberta a una filosofia de la cultura amb possibilitats d'intervenció cívica fonamentalment «platònica».

4. Lligat amb l'anterior, l'adaptació de la filosofia francesa de l'espiritualisme. La frase següent: «L'home les idees del qual conserven encara tota la seva vivència a la societat contemporània és Sócrates», frase d'E. Boutroux i tret dels seus *Estudis d'història de la filosofia*, figura, en castellà, com a lema de la col·lecció «Sócrates» de l'editorial Cervantes, on es publiquen l'any 1927 *La estética inglesa del siglo XVIII* de Francesc Mirabent i *El sentido de la verdad* de Joaquim Xirau. Les dues obres contenen referències explícites a escrits i cursos de J. Serra. MIRABENT (1952), en parlar del seu mestre, diu que feia «espiritualisme i antropologia, com Maine de Biran». L'escrit de 1923, «Idealitat, Metafísica, Espiritualisme», conté referències a Ravaisson i Bergson¹¹. També caldria parlar de Lachelier.

5. Aquest espiritualisme és *psicologista* i *sistemàtic*. Per a no interpretar malament l'un i altre termes, em permetré d'acudir a dos textos de l'es-

crit *Sentit universal i humà de la filosofia* (FC, I, 131-137); allí se'ns dona la clau del psicologisme d'en Serra Hunter, en connexió amb *l'actitud humanista en filosofia*: «Fixem-nos ara —diu Serra— com s'inicia el coneixement filosòfic. S'inicia per la Psicologia o per l'Antropologia, és a dir, per l'estudi de l'activitat conscient o de la naturalesa psico-física de l'home. En cada moment del saber, tant en els graus inferiors de la vida dels sentits, com en el pla més enlairat de la intel·ligència, el factor humà no desapareix mai: sentint i recordant, imaginant i reflexionant, sempre tenim al nostre davant la vaga representació de la nostra personalitat lligada a les condicions genèriques del concepte "home"» (*loc. cit.*, 133). I finalment, en el mateix lloc trobem la clau de l'afany sistematitzador; és una clau fonamentada en un sentiment de la tendència a la unitat que habita la vida personal dels homes: «La universalitat de la Filosofia —escriu Serra l'any 1930— és la clau d'un problema torturador de l'esperit humà: la tendència a la unitat. Aquesta tendència actua en l'home des dels primers moments de la vida. Empíricament és una veritat demostrada en el camp de la psicologia, que les representacions i en general tots els estats de consciència propendeixen a agrupar-se a l'entorn d'una representació o d'un estat de consciència central, i que els tipus més generals d'associació no passen d'ésser projeccions d'una unitat més profunda, encara que és el *jo*, individual o formal. Ni un sol moment de la nostra vida interior seria comprensible sense la idea de la identitat, que és la unitat reforçada pel sentiment d'una vida personal que canvia i dura» (*loc. cit.*, 130)¹².

¹² Textos sobre la concepció espiritualista:

«La concepció espiritualista defineix la Filosofia en aquests termes: sistema de les idees i dels principis en connexió amb el sistema psicològic i les disciplines anomenades filosofia dels valors. La unitat de la filosofia és doble per a l'espiritualisme. Com a punt de vista general, la filosofia realitza una penetració més profunda que la que és pròpia de la ciència. La filosofia no ve després de la ciència, sinó que es mostra inicialment separada de la ciència, per tal com l'esperit filosòfic és totalment especulatiu i desinteressat. Considera inseparables els termes filosofia i idealisme. La valoració, per a ella, està supeditada a les essències. Una cosa tant val i s'estima com més alta és la seva posició en l'ordre jeràrquic de les existències. La unitat de la ciència, és a dir, la filosofia com a unitat, és el reflex de la unitat de la vida espiritual, que constitueix el contingut etern i inalienable de la filosofia de tots els temps i de tots els pobles. Aquesta unitat és doble, la del *jo* com a punt d'on arrenca tota especulació sobre l'essència de la realitat, i la de Déu com a terme, idea perfecta

¹¹ IME, 60 i IME, 64.

2) EL PENSAMENT I LA VIDA: L'HOME I EL CONEIXEMENT

L'última publicació de Jaume Serra Hunter és el llibre pòstum publicat a Mèxic l'any 1945 titulat *El pensament i la vida, estímuls per a filosofar*, amb un pròleg de Josep Carner i un dibuix retrat d'A. Artís-Gener; és el volum segon de les Edicions del Club del llibre català. Del mateix llibre n'existeix una edició castellana amb una introducció de Juan David García Bacca. Del seu llibre Serra Hunter diu a la introducció: «La majoria de les coses que diem ací ja han estat dites. Han estat dites fa molt de temps, i possiblement amb més encert. Però la vida de l'esperit és diversíssima; sempre hi resten matisos ignorats que un nou *explorador* descobreix, unes vegades a força de treball, unes altres amb l'ajut d'un atzar feliç» (p. 16).

L'obra que comentem conté, com veurem, allò que el seu subtítol diu: «estímuls per a filosofar»¹³. Els conté, sobretot, si considerem amb Serra Hunter que la filosofia és per damunt de tot una tasca personal d'exploració dels problemes que se

i valor suprem de la vida. Per aquesta positura sistemàtica la filosofia és estrictament filosofia de l'esperit, i, en un sentit ample, és la concepció del món i la significació de l'home com a ésser natural. L'espiritualisme no és una doctrina negativa; és la doctrina positiva de l'esperit, que no nega, però, l'existència de la matèria, per bé que estima la matèria com una cosa inferior o més allunyada de la perfecció divina» (FC, I, 130-131).

«L'espiritualisme no és una denominació negativa, com alguns suposen, que ha nascut com a reacció contra la filosofia materialista; no és tampoc una solució privativa de la qüestió de les relacions entre l'ànima i el cos. L'espiritualisme modern ha d'ésser una solució integral dels problemes filosòfics. És objectivista, i està tan apartat del fenomenisme empíric com l'idealisme pur, "realisme o positivisme espiritualista", l'anomenava Ravaisson, qui el profetitzava com la filosofia de l'esdevenidor» (IME, 60).

«L'espiritualisme no nega la realitat d'un món exterior al jo... reclama sols per a l'esperit, per al pensament, per a les idees, la primordialitat que en l'ordre lògic o d'estimació els pertany. Totes les formes de l'empirisme, tant sensualista com intel·lectualista, cometen la falta de mutilar les dades de la consciència; pateixen, a més, la il·lusió d'assimilar el que és una elaboració mental, la percepció sensible, a una intuïció que dona la total cognoscibilitat de les coses exteriors. Aquest llenguatge, de la imperfecció del qual ha fet Bergson una crítica genial, ha d'ésser substituït per una nomenclatura més natural, és a dir, més psicològica, més espiritualista» (IME, 63-64).

¹³ «El formen suggestions i estudis que poden interessar tot hom, com a inici d'exploració intel·lectual o com a recordatori de qüestions interiorment viscudes» (p. 15).

li plantegen a l'home, i segonament dona lloc a productes culturals històrics dels quals cal cercar-ne l'originalitat i procedir a la seva classificació. Un d'aquests matisos a què feia referència Serra Hunter en el text anterior, va lligat, crec, a la seva posició hostil envers l'historicisme. A l'historicisme hom sol combatre'l en nom de la perennitat d'algunes doctrines; Serra Hunter hi oposa la defensa de la unitat del treball *explorador* del filòsof: «La primera condició del treball explorador del filòsof és aquesta: enfrontar-se amb els problemes posant en joc els propis mitjans naturals de comprensió» (p. 85). Per tal d'inventariar les eines de què disposem en aquest treball, Serra proposa una disciplina filosòfica nova: la *Protologia*: «estudi dels primers elements del coneixement, de les representacions més simples que entren en joc quan volem fer-nos càrrec del que són les coses; nocions immanents en tota operació mental; actituds i hàbits inicials de la intel·ligència; fets d'ordre conscient que el mateix sentit comú constata; riquesa innata de l'esperit sense la qual la intel·ligència restaria assimilada a l'instint; i, en una paraula, idees i principis que, a més d'informar l'activitat *exploradora* de l'home, amb el temps arriben a constituir mètode i sistema» (p. 83). La proposta de noms de disciplines noves, una *Micro Lògica* (p. 49) i una *Taxeologia* o Teoria de l'ordre (p. 64), d'aquesta *Protologia*, respon sempre a la mateixa cosa; són moments del tot que els problemes filosòfics formen en una seriació interna independent dels processos de transmissió històrica: «Els problemes tenen una evolució doble: la interna, que és una mena de seriació doctrinal, i l'externa, que constitueix pròpiament la seva història. Hi ha, doncs, un punt de vista independent del seu procés en el temps, sempre dintre dels límits en què això és possible; punt de vista que situa l'home com si res no hagués estat, dit ni pensat, abans de la seva reflexió personal. La Problemàtica és l'estructura de tota ciència, i fins de tota forma de coneixement» (p. 84). Serra Hunter sap molt bé que la Història situa els homes, en el nostre cas la Història de la Filosofia situa el tractament dels problemes. Filosofia i Història són, però, dos punts de vista sobre el sentit dels problemes; escriu: «La consideració general de l'objecte que estudiem o de la realitat *explorada* descobreix els dos caires de la investigació: el filosòfic o *doctrinal*, del qual es fa ben aviat inseparable el *sistema*, i l'històric, sotmès a les condicions d'*espai* i de *temps*, que engloben la doble in-

fluència de la *civilitat* i de la *professió*. Filosofia i Història, referides al problema de la vida de l'esperit, són dues germanes; l'una és més vella que l'altra, però viuen de costat i s'esguarden com si a cada instant es volguessin imitar o rectificar. Si desitgem conèixer el que deuen ser les coses, ens caldrà observar el que són; si aprofundim en la seva naturalesa, trobarem les seves modalitats estabilitzades en el temps; si encertem a descobrir el seu veritable sentit històric, podrem constatar també quina és la seva filosofia» (pp. 84-85).

Sense ignorar com hem vist la situació històrica dels problemes, Serra afirma rotundament: «No és per la història per on cal començar la filosofia. També és un absurd contraposar la filosofia amb la seva història; tan absurd com mirar d'identificar-les. La filosofia té un contingut, per tant no cal manllevar-lo a un procés abstracte d'evolució. La primera condició del treball explorador del filòsof és aquesta: enfrontar-se amb els problemes posant en joc els propis mitjans naturals de comprensió. I això no s'oposa pas, és clar, al reconeixement de l'autoritat filosòfica que representen els pensadors clàssics i les obres mestres del pensament» (p. 85).

La posició de Serra enfront de l'historicisme, que cal identificar amb les posicions de Croce (p. 96), ens revela tres característiques de la seva manera de fer general, i ara, de la del seu últim llibre: a) la precisió en els matisos que introdueix en les qüestions; b) la seva afeció sistematitzadora i definidora, «la sistemàtica és la superestructura que sap donar a les qüestions disputades el sentit humà i universal que les fa perennes» (p. 84); c) la seva constant referència a la seva feina de professor (p. 17).

El pensament i la vida està escrit en forma de fragments, notes encapçalades amb un títol, de no gaire extensió i que de vegades no estan explícitament lligades entre si. Amb tot, presenten una ordenació interna i es presenten agrupades sota quatre grans apartats, precedits d'una consideració inicial. Aquesta divisió no comporta cap títol a cada una de les quatre parts. Però del que es diu a la seva presentació es dedueix el seu tema principal: 1) l'home, 2) el coneixement, 3) la realitat, i 4) la filosofia.

L'home

Allò que som i allò que hauríem de ser, és un

tema de persistent actualitat (p. 19). L'home es caracteritza per la *continuitat*, per una continuïtat humana formada per la conseqüència lògica i la unitat de conducta oposada a la continuïtat còsmica del mecanisme natural i alterada pel neguit.

Veiem, doncs, que d'entrada el problema de l'home se'ns planteja en termes de naturalesa i llibertat, en termes de les antinomies kantianes, exactament de la tercera. Afanyem-nos a dir que Serra no es kantià, oposa a AI l'idealisme platònic i l'agnosticisme kantià. Però el coneixia bé, i el testimoni de Nicol ens confirma que l'exposava bé. I s'hi refereix a PV (Raó especulativa i Raó pràctica), on deixa anar aquesta observació ben fina: «Si avui persisteixen les antinòmies és perquè en el món que habitem els ideals ens porten més lluny d'allà on arriben les nostres capacitats» (p. 52).

Intel·lectualistes i moralistes ens són presentats com «dues maneres de concebre el sentit general de la cultura», segons es faci com a problema fonamental el de la veritat o el de la virtut. Serra Hunter afirma que «posats a triar ens semblaria més avantatjós el segon extrem. La intel·ligència, pròpiament, té una funció instrumental: és la llum que ens permet de veure la natura de les coses, el mitjà més segur per a orientar-nos en el món, l'arma més poderosa per a endinsar-nos en la vida. La voluntat, però, assumeix una missió més alta: dirigir la naturalesa humana devers la seva perfecció. És la facultat original que té a la mà totes les energies de l'esperit, que constitueix la nostra personalitat i ens obre el camí de l'alliberació final» (p. 26). D'una manera semblant se'ns defineix la *imaginació*: «facultat activa de l'ànima, poder de formar imatges, de representar-se sensorialment el Món» (p. 26). «L'instint és una força sempre verge; més encara, diríeu que neix a cada instant. Fins a cert punt ens és possible de modificar-la; mai, però, la podem anul·lar. Com si una mà misteriosa el despertés, l'instint es revifa sovint dins de nosaltres i de fet no ens abandona mai. La raó ocupa a vegades el seu lloc, però no sempre el substitueix amb avantatge» (p. 27). Si es vol, el que se'ns diu sobre l'instint en l'epígraf «La força de l'instint», no és gaire precís. Però li serveix a Serra Hunter per a radicar la intel·ligència en la situació natural on està radicada; escriu: «Creure que el món del no-res o de la imperfecció es troba allà on no arriba la demostració matemàtica o l'eficiència causal, és una actitud intel·lectualista rebutjada pel sentit comú: car qui ens mena a la veritat no és la pura in-

tel·ligència, sinó la ment humana, que és feta d'imatges i d'emocions, de tendències i d'hàbits. Sense la intenció i la simpatia que, en el fons, serveixen l'instint, ni la veritat seria amor, ni la bellesa plaer, ni la bondat repòs. Per això el millor ideal de vida és aquell en què s'ajunten l'instint i la raó» (p. 28). Realitat i Fantasia són «dos mons sense fronteres»; ens podem agermanar amb les coses, conèixer el nostre lloc en la Natura i l'Univers, perquè el sentit d'objectivitat i d'exterioritat ens situen en un Món que «esdevé de seguida el nostre món». «I ja per sempre, pensament i acció resten supeditats al món personal, on el sentiment i la fantasia d'una banda, i de l'altra l'amor i les idees, transformen el material de la percepció i consoliden el nostre concepte de la vida» (p. 33).

El coneixement

«No trobarem cap modalitat de la consciència amb tantes facetes; ni cap d'aquestes modalitats orienta amb més d'encert que el coneixement en els inicis de tota recerca.» Això ens diu el preàmbul a la segona secció d'*El pensament i la vida*. El que aquí se'n diu cal lligar-ho a la concepció unitària i graduada que dels estudis filosòfics se'n feia Serra Hunter: existeix una Propedèutica, formada per la Lògica i la Psicologia. Un moment central que és el plantejament del problema del coneixement, un estudi de la realitat que és la Metafísica, i un estudi de l'acció que és l'Ètica. Dèiem que el problema del coneixement ocupa un lloc central en el sistema de Serra Hunter, perquè, explorada primerament per la Psicologia introspectiva i la Lògica, la qüestió crítica «que comprèn l'examen de la possibilitat del coneixement cert, l'estudi de les fonts del saber humà i la discussió sobre el problema de l'evidència» (p. 184), és interpretada no solament com una força purament especulativa, sinó que s'afirma que la seva intencionalitat és doble: d'una banda mira les coses, de l'altra mira l'acció. Aquesta és la fórmula de solidaritat amb els altres dos grans problemes filosòfics: el metafísic i l'ètic (p. 185).

Aquesta visió de la sistematicitat dels estudis filosòfics, de la recerca filosòfica centrada sobre l'home i el problema del coneixement ens ve confirmada pel testimoni del doctor MIRABENT (II, pp. 204-205). El que Mirabent anomena «seriació dels problemes segons l'ordre amb què es presen-

ten a la ment humana» (pp. 204-205), ho hereda Serra Hunter de Llorens (vegeu LLORENS i SANZ DEL RÍO [1929] i «Sentit universal i humà de la filosofia» FC, I, 129 i ss.). Aquest escrit conclou afirmant: «Aquest és el camí natural del coneixement, i no seria difícil mostrar que és la dreuera per on han passat els homes representatius de la reflexió filosòfica de totes les grans èpoques».

En considerar el problema del coneixement, Serra Hunter parla de Plató, Descartes, Kant i Husserl. No cita Leibniz en *El pensament i la vida*. En general, la inspiració egrègia de Leibniz de la qual en parla MIRABENT (1944, p. 205) i considera BILBENY (1979), que és allò que Crexells rebé de Serra Hunter, està, almenys en relació als escrits, sobrevalorada.

Ja hem vist que la filosofia de Serra era una «meditació platònica»; de Plató diu a PV que «no deixà mai comunicats el món de la realitat i el món del pensament» (p. 41). Aquesta lectura de la posició platònica permet d'usar elements platònics en gnoseologia d'una manera ben distinta del logicisme de Natorp o consideracions tòpiques sobre l'idealisme platònic.

Semblantment, la lectura que Serra fa de Descartes defuig l'accentuació del problema del mètode i el matematisme. Escriu a IME: «El *cogito* cartesià és un encert més durable que no el dubte universal i la deducció matemàtica» (IME, 61). A PV dedica gairebé dues planes a parlar del *cogito* cartesià (pp. 54-56). La següent observació sobre *el pensament* permet rescatar elements cartesianes per a una fenomenologia de la consciència no subjectivista: «Pensar vol dir cavil·lar, enraonar, parlar hom amb hom mateix. Trobareu nombroses metàfores encaminades a donar precisió sensible al pensament; totes recullen algun caire de la vida interior de l'home; cap no és suficient per a donar-li exactitud. Examinant la terminologia psicològica podreu descobrir formes diverses de pensament, donareu molts tómbos a l'entorn d'aquestes modalitats, però a fi de comptes us trobareu a les mans alguna cosa que és forma i contingut alhora; forma i contingut de tot acte de consciència, que ens revela la presència inexorable del *jo*». Respecte del kantisme, si bé, com ja hem avançat, a l'*Apologia de l'ideal* contraposa l'agnosticisme kantian a l'idealisme platònic (AI, 7-8), a PV, 52-53, oposa la convicció kantiana al relativisme i hi afegeix: «Si avui persisteixen les antinòmies és perquè en el món que habitem els ideals ens porten més lluny d'allà on

arriben les nostres capacitats. Raó especulativa i Raó pràctica no es disputen la realitat, sinó que se la parteixen. On no regna l'una, regna l'altra. Heus ací el camí de la pau espiritual» (PV, 52-53).

El pensament de Serra Hunter està ja format l'any 1923 amb IME, als seus quaranta-cinc anys; la introducció de la fenomenologia husserliana i del pensament anglosaxó de B. Russel i Moore fou obra de Xirau. Amb tot, l'any 1945 escriu sobre Husserl: «*L'ego cogita cogitata* és un tema capaç d'entusiasmar qualsevol pensador dotat de talent analític. Certament és un fet que nosaltres vivim dels nostres pensaments. Quan volem destriar els que provenen de la simple experiència, d'aquells altres que s'han produït per obra de la reflexió, topem amb l'obstacle de tota una terminologia que l'esmentat filòsof ha volgut subvertir amb el propòsit de donar una major consistència i claredat a l'especulació filosòfica.

En conseqüència, la reflexió sobre el coneixement de Serra Hunter lliga el sentit comú dels escocesos (Hamilton) amb la llum natural cartesiana i la sinteticitat apriorica kantiana, i considera la fenomenologia husserliana, amb alguna reticència, però, com alguna cosa que tant pot enriquir la psicologia descriptiva com la lògica formal propèdèutiques al plantejament del problema del coneixement humà.

Així la filosofia de Serra Hunter formulada en forma de *suggestions* i *estímul*s transmet una reflexió prou apta per donar una base sòlida als estudis filosòfics.

Del que diu a PV sobre el coneixement, vull, finalment, destacar dos apartats que em semblen contenir belles formulacions del que podríem, potser, definir com algunes constants del pensament de l'anomenada Escola de Barcelona:

Les primeres idees: «Hi ha idees tan arrelades a l'esperit que hom no pot arribar a creure que sigui producte d'un exercici de l'activitat intel·lectual. No sabem quan han fet llur aparició en la consciència; les trobem ja en els primers moments de la vida, i mai no ens abandonen, mai, ni en el curs del treball més autènticament creador. Si retrocedim al nostre primer temps, tant se val que sigui per mitjà de la memòria com seguint el rastre de l'obra realitzada, ens cal admetre sempre llur existència, si més no en la forma confusa d'una pre-presentació. Hom ha interpretat aquest fet establint la doctrina de les idees virtuals i implícites, de les predisposicions o elements conatius de

la consciència, de les tendències i els instints, de les facultats o potències. El cert és que les idees esmentades són una condició de la vida mental, *un hàbit permanent de la raó*; sense elles res no arriba al punt just de la visió clara i distinta del coneixement. Llur empremta és ines-borrable. *Són el patrimoni de la intel·ligència, encarregada de vetllar per l'orientació de l'home en el Món*» (PV, 41-42).

Coneixement i presència: «La presència és una condició que amb molta sovintesa han eludit els teòrics del coneixement. ¿Com ha pogut ésser així, si en el fons l'acte de saber és un acte de presència? Per abstracte que sigui un pensament, i per lluny que es trobi de l'actualitat, la concreció, en el primer cas, i l'evocació, en el segon, són una mena de crida a l'absent. Si aquest no compareix, de fet no el coneixem (representació il·lusòria); si el que compareix és un altre, el motegem d'usurpador (representació falsa)... El coneixement més segur per a l'home és el coneixement de la seva presència, de la mateixa manera que la màxima certitud del coneixement causal és la d'aquelles coses que nosaltres inventem o creem... La presència és la font pura de l'emotivitat del coneixement. És sobretot posant-se frec a frec dels objectes com hom arriba a descobrir llurs condicions i qualitats, i d'una manera preferent, és clar, aquelles que li són més cares. La simpatia neix d'aquest tracte amb la realitat. Jutjar les coses pel que se'n diu o pel que se'n murmura, és com obrir la porta a les concepcions errònies o fantàstiques i fer-se còmplice d'una disbauxa mental» (PV, 53-54).

3) ELS DEIXEBLES DE SERRA HUNTER I ELS ESTUDIS FILOSÒFICS A CATALUNYA EN EL SEGLE XX

En parlar de filosofia i de Catalunya, de filosofia a Catalunya, o de filosofia catalana, o del que sigui que relacioni les dues realitats de la Filosofia i de Catalunya, sembla que fatalment hom produeix un tipus de discurs mixt que barreja tres coses ben distintes en dosis majors o menors de l'una i l'altra. Aquests components són: la reflexió sobre l'ésser català, sobre la realitat catalana; suggeriments per a la política cultural a seguir o intents de determinar-ne la direcció, i finalment els estudis filosòfics en un sentit estricte. Miraré de centrar-me únicament i exclusiva en aquest únic camp. Doncs bé, centrada la qüestió en aquests ter-

mes, cal fer nostres unes paraules de Joaquim Xirau de l'any 1929: «S'ha parlat repetidament amb una enorme lleugeresa d'esperit d'una filosofia catalana. Si hem de ser sincers, haurem de confessar que de filosofia catalana no n'hi ha hagut mai. Hi ha hagut en alguns moments homes eminents que participaren en les discussions filosòfiques plantejades en el seu temps. Per aquest sol fet mereixen la nostra reverència. Així en la Catalunya vella, Ramon Llull, Sibiuda, Vives...; en la Catalunya moderna, Jaume Balmes, Xavier Llorens... Però mai cap d'ells no ha constituït escola ni ha aconseguit que els temes plantejats i discutits en les seves obres fossin represos, aprofundits i amplificats per successives generacions» (*La Publicitat* 1.3.1929, citat per T. CARRERAS, 1931, p. 27).

Això és ben cert, dissortadament la tònica dominant de la nostra història i de la nostra cultura és la *discontinuitat*. De vegades, no sempre, per raons de força major; d'altres, fruit de decrets de renovacions impulsives que menyspreen els antecedents immediats. L'any 1968¹⁴ citava unes paraules de Jordi Rubió i Balaguer que continuen essent ben vàlides: «En la vida de la nostra cultura, no ha consistit d'ordinari la tradició a mantenir ben tensa la cadena d'una escola fecunda, on una generació s'assenta sobre les conquestes de l'anterior, sinó el constant tornar a començar a base de metodologies d'urgència, filles d'un autodidactisme que no per ésser moltes vegades heroic, deixa de consumir un gran esforç, en pura pèrdua» (*Serra d'Or*, juliol del 1967).

Doncs bé, Jaume Serra Hunter assenyala un moment de continuïtat cap endarrere com a recerca d'uns precedents que juntament amb els seus companys de facultat salvà de l'oblit. Em refereixo al salvament de la memòria de la filosofia de Xavier Llorens i Barba, que com sabem havia mort l'any 1870. Era un antecedent que el permetia treballar, i, com a tal, el tracta. I també cap endavant, perquè aconsegueix, com vol Xirau, «que els temes plantejats i discutits en les seves obres, fossin represos, aprofundits i amplificats per successives generacions» (*loc. cit.*). Aquesta continuïtat és clara en Francesc Mirabent, Eduard Nicol, també, almenys fins al 1929, en Joaquim Xirau, i potser també en Joan Crexells.

Francesc Mirabent s'ocupà d'estètica i de la filosofia anglesa. En els seus escrits es refereix a Serra Hunter com el seu mestre. I el que és més important, cita els seus cursos i els seus escrits per situar el tractament que ell fa dels problemes que el preocupen. És l'únic que profunditza en el coneixement de la filosofia escocesa i de la filosofia de Llorens i Barba.

Eduard Nicol (n. 1907)¹⁵, professor a Mèxic, autor de nombroses obres originals i filosòficament importants, es reconeix deixeble de Serra Hunter. En els seus temes: crítica de l'historicisme, reflexió interna sobre la crisi de la modernitat, conreu d'una antropologia o psicologia descriptiva, constitució d'una metafísica de l'expressió, ús de tota la tradició filosòfica, hi podem veure una continuïtat amb els temes de Serra Hunter.

Joaquim Xirau, en la seva obra escrita —que és sobre el que he treballat— presenta una llacuna entre 1929, any de la versió catalana d'*El sentit de la veritat*, i 1940, any en què publica *Amor y Mundo*. Es refereix a Serra Hunter en *Descartes y el subjetivismo moderno* (p. 110) i en *El sentit de la veritat* (pp. 85 i 90). De Serra Hunter reprèn el que Xirau anomena «meditació platònica» i la reflexió sobre la modernitat. Respecte de la seva segona etapa, el seu magisteri, i la seva tercera, els escrits de l'exili, les coses són menys clares. Del que diu E. Nicol al seu escrit sobre *La Escuela de Barcelona* i de la posterior tradició oral, sembla que Xirau decretà una renovació un xic entusiasta, que perdé el sentit de continuïtat desitjable. Ni Nicol, ni Xirau —Nicol ho diu ell mateix a l'estudi citat, i de Xirau ho diu Jordi MARAGALL, 1978, p. 56— no mantenen referències a Llorens i Barba i als escocesos. La raó podria ser que veieren en la fenomenologia descriptiva el mateix que havia portat a l'adopció de la psicologia escocesa. Això és una hipòtesi i com a tal resta apuntada. De Joaquim Xirau possiblement ens en parlarà el professor Josep Calsamiglia en una segona part d'aquest cicle¹⁶.

El cas de Joan Crexells és ben difícil de tractar; va morir als trenta anys i ha conservat un record

¹⁴ Jordi R. SALES, «Notes sobre la Universitat de Barcelona i la Cultura Catalana», *Qüestions de Vida Cristiana*, núm. 40.

¹⁵ Recentment M. SIGUÁN (1981) no l'esmenta com a deixeble de Serra Hunter, sinó de Xirau, p. 122. Cf. A. MORA LLADÓ, *La crítica de la metafísica a la filosofia d'E. Nicol*, tesi de llicenciatura, Universitat de Barcelona, juny del 1982.

¹⁶ Dissortadament la sentida mort del professor Calsamiglia, president de la Societat Catalana de Filosofia, farà impossible aquest projecte.

ben merescut d'una aportació ben notable per molts aspectes. En l'estudi que li dedica Norbert Bilbeny se'l presenta com a precursor de la filosofia analítica i com a introductor de moltes coses, potser de massa coses. De Serra Hunter se'ns diu que rebé l'abast de l'obra de Leibniz i les noves teories lògico-epistemològiques (p. 23), que l'escriu que li dedicà Serra Hunter (*La vocació filosòfica d'en Crexells*, 1927) «demostra un palès desconeixement de la seva trajectòria intel·lectual», la qual cosa fóra ben possible. Amb tot, el llibre de Bilbeny em sembla portat per una mena de metodologia externa, un xic apressada. No caldria que en parléssim si no fos que en les conclusions és innecessàriament injust amb els companys de generació d'en Crexells i els seus «fills» (p. 151). Doncs bé, en els set punts en què resumeix l'aportació del missatge d'en Crexells (pp. 149-150) cal dir que el seu missatge fou recollit.

CONCLUSIÓ

El P. Eusebi Colomer, president honorari de l'actual *Societat Catalana de Filosofia*, diu a la *Gran Enciclopèdia Catalana*, en l'article «J. Serra Hunter»: «La seva tasca fou, més que la d'un pensador original, la d'un gran mestre». És molt possible, però també és possible que el conjunt dels seus escrits continguin alguns «matisos ignorats» i que en establir amb els nostres precedents un cert contacte habitual contribueixi a valorar-los. Cal-

drà repetir amb el professor que Serra Hunter va ser «no menyspreem, doncs, la modesta tasca del professor que ha volgut conjuminar la docència amb la recerca, la repetició de les meditacions del mestre amb la iniciació del deixeble. En cap altra tasca de l'home és més palesa la paternitat espiritual, que amb el temps es transforma en solidaritat i germanor» (PV, 17). L'obra d'en Serra emparenta amb una tradició de professors francesos que André Cavinez ha estudiat al tercer volum de l'*Histoire de la Philosophie*, de la Pleiade, traduït com a volum 9 a Siglo XX: *Las filosofías nacionales. Siglos XIX y XX*. Parlant d'un d'ells, de Brunschvicg, diu: «Es natural, por varias razones, que sea ahora desconocido» (*loc. cit.*, p. 142). D'en Serra Hunter hom podria dir el mateix. Amb tot, la reedició de la totalitat dels seus escrits encara ens faria algun servei als «exploradors» que fem aquí filosofia. I així, fariem cas del poeta —als pobles els cal d'escollar els poetes—, el poeta i amic de Serra Hunter, Josep Carner, qui l'any 1945 escrivia: «Aquest mestre del pensament del catalanisme, tan nostrat com universalista, tan coratjós defensor de la llibertat com de la justícia social, tenia confiança que en morint passaria una ampla portalada més enllà dels estels. Però cal que la pàtria li assegurí una altra perennitat, perquè son nom sigui estímul perdurable de l'amor de la saviesa de la nostra més bella tradició, la que vol que l'arbre pairal sigui de rel tan dura, tan penetrant en terra nostra, com de tossa oberta a tots els vents» (CARNER, 1945, p. 14).